

Törteli Telek Márta

ÉRTÉKEINK NYOMÁBAN

Pursuing Our Values

Dévavári Beszédes Valéria – Silling Léda (szerk.): *Szenvedély és szolgálat*. Tanulmányok a hatvanesztendő Silling István tiszteletére. Bácsország Vajdasági Honismereti Társaság, Szabadka, 2010

Néprajzosok, nyelvészek, művelődéstörténészek tartották fontosnak, hogy tanulmányukkal köszöntsék dr. Silling István ismert vajdasági nyelvészt, néprajzkutatót, egyetemi tanárt hatvanadik születésnapján. A nyelvészeti és néprajzi tárgyú írások gyűjteményét rendkívül sokszínű, széles spektrumú témaválasztás jellemzi. A tudósok magával a témaválasztással, itt-ott az ajánlással, az ünnepelelt munkásságára történő utalással, gyakran a forrásjegyzékben műveire való hivatkozással tisztelegnek előtte. A kötet – a sokrétű tanulmányok tárházaként – a hozzáértő szerkesztők munkáját dicséri. A laikus olvasó számára pedig az a tanulsága, hogyha a világról sokat is, szűkebb környezetéről mily keveset tud.

Beszédes Valéria szemében és a mi szemünkben is, Silling István *Kincseink őrzője*. Meleg szavú köszöntőjét akár a könyv bevezetőjének, előszavának is tekinthetjük, melyben méltatja a tudós több mint három évtizedes nyelvészeti, néprajzi és művelődéstörténeti munkálkodását. „Hosszú volt az az út, amíg [...] a kupuszini Temető utcából eljutott az egyetemi katedráig.” Gépészeti középiskolába iratkozott, majd a szabadkai Tanárképző Főiskola után az újvidéki Magyar Tanszéken folytatta tanulmányait. Ott kapott indíttatást Penavin Olgától, mesterétől, s kezdte el gyűjteni a balladákat falujában. Felkutatta a település régi eszköztárát, s létrehozta Kupuszina helytörténeti-néprajzi gyűjteményét is.

A balladákkal egy időben fedezte fel az apokrif imákat. A *Vajdasági népi imádságok és nyelvezetük* című tanulmánykötetében elemzi a több száz variánsból álló szövegeket.

A Tanár Úr igazi otthona Bácskertes, ide tér haza nap mint nap, ez a hely tudományos munkájának ihlető forrása. Így nem is csoda, hogy a másik tudománytörténeti szempontból fontos munkája a *Kupuszinai nyelvjárási szótár*. Nézegetése valóságos kaland, egy-egy szócikk az adott jelenség továbbgondolására serkenti a kutatót.

A népi vallásosság, a nyelvjáráskutatás az ünnepeelt vizsgálódási területe, melléktermékként művelődéstörténeti kérdéseket boncolgat, hol Herceg János munkáit vizsgálja, hol pedig a XVIII–XIX. századi levéltári anyagban búvárkodik okulásunkra. Ezt a sokoldalúságot és specializálódást hivatott bizonyítani a tiszteletére megjelentetett emlékkönyv is.

Láncz Irén a *Beszédaktusok és stratégiák* vajdasági kutatásáról ad számot dolgozatában. Austin, Searle, Grice, Leech, Brown és Levinson stb. elmélete szolgál alapul a beszédaktusok vizsgálatánál és értékelésénél. Az elmúlt években a szerző – diskurzuskiegészítő kérdőívek segítségével – a következő négy beszédaktust kutatta: az adatközlők kérdésstratégiáit, az elutasítás formáit, a bocsánatkérés stratégiájának választását és a dicséretre adott válaszokat. Megállapította, hogy a stratégiák gyakran kombinálódnak. Ugyanakkor a nyelvi viselkedést nemcsak az udvariasság irányítja, hanem az adott közösségen belül kialakult kulturális értékek, normák is.

Rajslí Ilona *Lippay János Posoni kert című művének nyelvi vizsgálatát* közli. A XVII. századi szöveg úttörő és alapozó szakmonográfia, emellett a magyar nyelvtörténetnek is jelentős és monumentális nyomtatványa, melyben már a magas színvonalú, egységesülő köznyelv körvonalazódik. Szövegeiben sikerrel vegyülnek a beszélt nyelvi, a szakmai-hivatalos, továbbá a táji-regionális rétegek. Rajslí Ilona az egyes nyelvi szinteket végigjárva elemzi a hangtani jelenségeket (néhány jellemző mássalhangzó- és magánhangzó-változást); a nyelvemlék helyesírási jellemzőit (a szóelemző helyesírás elvének érvényesülését); a szövegtagolással kapcsolatos kérdéseket; az alaktani és mondattani sajátosságokat (az egyes képzők változékonyságát, produktivitását); a lexikai elemeket; a szemantikai sajátosságokat (a jelentésváltozások sokféle előfordulását); a szövegbeli szinonimikát, szinonimatípusokat (az értelmező és körülírással szinonimákat); a növénynevek morfológiáját, jelentésszerkezetét és a frazémaalkotás néhány vonását.

Molnár Csikós László *Különleges adai szavakat* villant fel tanulmányában. Az adai tájszavak egy része már feledésbe merült, de némelyikük még felbukkan a nép körében. Egyes nyelvjárási szavak a településen kívül egyáltalán nem ismeretesek, vagy csak elvétve fordulnak elő: drimbol, szétdrimbol, nyösztet stb. Beszédükben olyan különleges szavak is fellelhetők, amelyek nyelvjárási eredetűek, de már nem számítanak nyelvjárásiaknak, a köznyelv azonban nem fogadta be őket, így regionálisnak tekinthetők. Ezeknek egy része idegen eredetű, mint pl. a bozsékol és a grabanc. Egyéb, a köznyelvben nem élő sajátos igék is

megtalálhatók az adaiak beszédében, ezek más tájakon is hallhatók: nézgelődik, sedereg, pöszörög, kipártol stb.

Tanulságos az a *Néhány gondolat a köznyelvi -t képzős melléknévi igenévről*, amely Bene Annamáriától származik. A Komlósi-féle elemzéssel szemben az általa képviselt elmélet a magyar igék hármasszétására (a bennható és mediális, valamint a tárgyias igék osztálya) és a többszintű magyar igei kifejezésre épül. Rámutat a korábbi elemzés bizonyos hátrányaira. Felhívja figyelmünket, hogy a vizsgálat tárgyát képező melléknévi igenév előidejűség és egyidejűség kifejezésére egyaránt alkalmas, ezért a -t képzős melléknévi igenévnek nevezi. Másfelől bizonyítja, hogy ezen igenevek „alanya mindig patiens, hiszen a köznyelvi -t képzős igenév mindig állapotot, tulajdonságot fejez ki, ami csak alapige direkt belső argumentumának lehet a sajátja”.

Simon András – a szőlő és a bor néprajzának kiváló ismerője – *Papok a menyecskén* címmel néhány példát hoz a népi szemléletmód megnyilvánulására a tájnyelvi szóalkotásban, mintegy átvezetve az előző ciklus témakörét a következőbe. A nyelvi lelemény e közösségek gondolkodásmódját, lelki alkatát, szemléletét is sokban tükrözheti. Saját terepkutatásait, a *Kiskanizsai szótárt*, az általános tájszótárak szóanyagát, a vizsgálat körébe párhuzamként szolgáló adatokat hozó néprajzi tanulmányokat, közleményeket figyelembe véve igyekszik sorra venni a mustnyerés egy archaikusnak mondható, s a legutóbbi időkig még a Délnyugat-Dunántúl fellelhető eszközének, a gúzsos szőlőprésnek az egyes részeit, illetve ezek népi megnevezéseit.

Tánczos Vilmos dolgozatában a különböző típusú *Archaikus népi imádságok az erdélyi Mezőségről* származnak. Erdélyi Zsuzsanna nevéhez fűződik e különös művelődéstörténeti jelentőséggel bíró műfaj feltérképezése, majd az ő nyomán látott munkához Polner Zoltán Szeged környékén, Silling István a Vajdaságban és több erdélyi kutató is. A szerző harminc esztendővel ezelőtt gyűjtötte az archaikus imaszövegeket Magyarországon, Mócson, Mezőkeszűben és Vajdakamaráson. Mivel ezek nem katolikus, hanem protestáns vidékről származnak, bizonyítják, hogy a műfaj keletkezése megelőzte a reformációt. Több szövegtípust (motívumot, összetett képet) is bemutat, Silling István előtt tisztelegve. Olvasmányos stílusával egy lassanként ködbe vesző világba ragad el bennünket.

Voigt Vilmos *A magyar népimák szöveggondozási problémái* kapcsán előrebocsátja, hogy a folklorisztikában mindenfajta szöveggutatás és -elemzés feltétele a színvonalas, tudatos textológia. Az általa felsorolt szöveggyűjtemények közül Polner Zoltánéra és Erdélyi Zsuzsannáéra az elnagyolt fonetika jellemző, viszont kiemeli Tánczos Vilmos igen gondos szöveggözléseit a csángó nyelvjárási szövegek esetében, Silling István legutóbbi közléseit pedig fonetikailag is a legpontosabbnak nevezi. Megállapítja, hogy a pontos gyűjtések eredményeként hiteles és teljes szövegek állnak a rendelkezésünkre. Habár még most

sem „egyenletes” a megismert anyag elterjedése, és az audiovizuális elérhetőség sem kellő mértékű. Az egyes szövegek felépítését többen és következetesen vizsgálták. Egyes tartalmi és tematikus motívumok vizsgálatát is megkezdték. Viszont az imák formáját kevésbé kutatták, és ez a körülmény még a szövegközlés szintjén is meglátszik. Általánosságban a textológia több szerepet kaphatna a népima-kutatásban.

Verebélyi Kincső *A falu ünnepe és a társadalmi nyilvánosság szerkezetének változásai* közepette értékfelmutatásra törekszik. Tanulmányában az idő, a tér szerkezete, a cselekvések dramaturgiája, az ünnep megvalósításának dinamikája – mint főbb szempontok – mentén mutatja be a falu ünnepének, azaz a falu társadalmi nyilvánosságának egy szegmensét, a falubúcsút. A faluünnepnek ehhez a típusához tartoznak az ún. fogadott ünnepek, fogadalmi napok, történelmi emlékünnepként. 1945 után, a szocializmus idején ezek emlékezete elfakult, egy falu fennállítására emlékező jubileumi jellegű ünnepek jelennek meg az ünneprendben. Az ünnep valamennyi dimenziója módosul, a szakrális mozzanat háttérbe szorul, bár nem tűnik el teljesen.

S. Lackovits Emőke írásából kiderül, hogy *Szent Balázs a bakonyi, a Somló környéki és a Balaton-felvidéki néphagyományban* kultikus jelentőségű. Szent Balázs napjának profán szokása az adománygyűjtéssel egybekötött balázsolás vagy balázsjárás, melynek első magyar nyelvű szövege a XVII. századból való. A szokás célja – a gergelyjáráshoz hasonlóan – iskolások verbuválása és adománygyűjtés volt. S. Lackovits Emőke a balázsolás Kemenesszentpéterről, Somló környékéről, Sümegről, Nyárádról, Ugodról és Veszprémmvarsányból származó szövegváltozatait közli. A szokásköltészet szövegeiben a balázsoló köszöntés, diákverbuválás, az adománygyűjtő tréfás versek, a farsangi vénlánycsúfolók, az iskoladráma töredékei, lucázásra utaló jókívánságok stb. ismerhetők fel.

Szacsvay Éva *Nyugat és Kelet – A „szent sarok” modell átváltozásait* követi nyomon. A szentsarok kérdéséről, mint a tér, a szoba szakrális használatáról ír. A sarkos elrendezésnek térben és időben való elterjedését elemzi. A dolgozattól megtudhatjuk, hogy az oltár három alaptípusa a Mária-ház, az ún. házi oltár-építmény, valamint a szimmetria vonalának csúcsán álló sublód, oltárszerű berendezésként.

Szőke Anna *Napjaink vallási jelenségei a kishegyesi romáknál* címmel írt tanulmányt. A romák zárt életközösségei rokoni alapon szerveződnek, általában a nagyszülők köré. Kereszténynek vallják magukat, ez magában foglalja a pravoszláv és a katolikus hitet, de a helyi protestáns, püünkösdi mozgalomnak is tagjai. Alkalomtól és helyzettől függően a katolikus, a pravoszláv vagy a református vallást követik. Nekik a vallás az istenük, ami annyit jelent, hogy Isten jelenti számukra a vallást, és nem az egyház szervezetei. Szőke Anna vallásgyakorlásuk megnyilvánulási formáiról, kedvelt védőszentjükről – Sveta Petkáról

–, a házszentelésről, mélységes Mária-tiszteletükről, örökölt vallási ismereteikről, a velük megtörtént csodákról stb. ír.

Dévavári Beszédes Valéria írásából kiviláglik, hogy *A Prágai Kis Jézus kultusza Vajdaságban* a két világháború közötti időszakban teljesedett ki. A világ egyik legközkedveltebb kegyszobráról van szó. A kegyszobor története szerint egy spanyolországi karmelita szerzetesnek álmában jelent meg a gyermek Jézus. A szerzetes annyira vágyott rá, hogy viaszból elkészítette a megálmodott mását. A nép elsősorban a gyermekek védőszentjének tartja. Vidékünkön a templomokban található szobrok fából, gipszből készültek, a kupuszinai pedig viaszból. „A negyvenes évekig árusított kegyszobor szigorúan követte az eredeti barokk stílust és az ikonográfiát...” Az öltöztetős változatoknak két típusa található meg a terepen: a liturgikus színek szerint öltöztetik, vagy csak váltás ruhája van. Újabban a kultusz profanizálódása figyelhető meg.

A kalocsai olvasógyár működésének negyven évét Barna Gábor kíséri figyelemmel. Ez idő alatt az egyház és a társadalom nagy változásokon ment keresztül. Az első világháború előtti években a rózsafüzér-társulatok virágkorukat éltek, prosperáltak. A két világháború közötti években csökkent a kereslet, a munkások feleslegessé váltak, elbocsátásukat azonban megakadályozta a minisztériumi rendelet. Az adózási és külföldi valutahasználati szabályokat sem tudták megkerülni. Mindezeket a körülményeket még súlyosbította a nem racionális gazdálkodás, egyes alkalmazottak felelőtlenége, visszaélése, emiatt ment csődbe az 1930-as évekre az addig híres kalocsai olvasógyár.

Az utóbbi évtizedben Bárth Dániel kutatásainak fókuszpontját a kora újkori katolikus egyházi benedikciós és exorcista gyakorlat jelentette. Az általa összegyűjtött több mint másfél száz benedikció szövegeknyvéből választotta ki a kevésbé ismert áldástípust, a *Vihargyertyák* Szent János és Pál vértanúk ünnepén (június 26.) történő benedikcióját. E „félhivatalos szentelmény” hazai, közelebbről bácskai elterjedését mutatja be primer forrásadatok segítségével.

Mód László *Vallási élet, felekezetek a szentesi ács-molnár-kőműves céhben (1829–1849)* címmel a református és katolikus vallású közösségek egymás mellett élését és konfliktusait értelmezi. A református és a katolikus iparosok vallási gyakorlata közötti különbségek mellett a hasonló vonásokra is rávilágít. A dél-alföldi mezővárosban a XIX. században működő céh vallási tevékenységét levéltári forrásokra hivatkozva elemzi, melyekből kiderül, hogy mindkét felekezethez tartozó iparosok jelentős támogatásban részesítették az egyházat.

Lukács László *A karácsonyfa elterjedését előmozdító intézmények: óvoda, iskola, árvaház, kórház* című tanulmányában a karácsonyfa-kultuszról ír. Ezek az intézmények a XIX. század második felében rendszeresen állítottak karácsonyfát. Az akkoriban megjelentetett kötetek bizonyítják, hogy az óvodákban és az iskolákban már igény mutatkozott a karácsonyfa-ünnepélyek forgatókönyvéhez

felhasználható versekre, énekekre, elbeszélésekre, jelenetekre. A karácsonyfa-állításról a korabeli hírlapok tudósításaiból, összeállításaiából is értesülhetünk. A képekkel, versekkel, karácsonyi párbeszédekkel stb. gazdagon illusztrált írás élénk varázsolja a karácsony hangulatát.

Silling Léda *A Vajdaság legnagyobb fémoftergyűjteményét* mutatja be, amely a doroszlói Mária-kegyhelyen található. A szentkúthoz csodás gyógyulások és csodás jelenések története kapcsolódik, így a búcsúhelyre évente több százan zarándokolnak el. A gyógyulásukért hálából, vagy annak elnyeréséért a hívek viasz- és fémoftereket adományoztak, ma pedig leginkább márvány hátatáblákat adományoznak a kegyhelynek. Az offeregyüttes tárgyai formai és szám szerinti eloszlásának részletező leírását táblázatos kimutatás szemlélteti. A tárgyak legtöbbje szemet ábrázol, ugyanakkor jelentős mennyiséget tesz ki az egész alakos emberábrázolás is. A tanulmány írója megállapítja: „A doroszlói Szűzanyának ajándékozott offeregyüttes a Vajdaságban található hasonló gyűjteményekhez viszonyítva nem csak számában kiemelkedő, de jelöléseiben is. A 121 tárgy közül 40-en találhatunk különféle jelöléseket.”

A katymári Vodica múltja és jelene a színes legendák és az írásos feljegyzések nyomán bontakozik ki előttünk. Nebojszki László a *Bácska* című folyóirat tudósításai, az irodalmi források, a fennmaradt levéltári dokumentumok adatai és az idős katymáriak szóbeli közlései alapján írja le a kegyhely mindennapjait, az egykori zarándoklatok fontosabb jellemzőit, a területen lévő szakrális emlékeket, különösen a felújításokat stb. A szerző a kegyhely bemutatásával szeretné elősegíteni azt a folyamatot, melynek révén további erőfeszítések nyomán elfoglalhatja méltó helyét Felső-Bácska és a magyarság vallási életében.

Balla Ferenc és Balla István *Az idő viszontagságaival és a változó világgal dacoló megszentelt jeleinkre* hívják fel figyelmünket (Bezdán szabadterén). Megkísérlik e hagyományanyaggal kapcsolatos ismereteiket összefoglalni. Munkájuk nem készülhetett a teljesség igényével, mivel az írásos forrásanyag eléggé hiányos. A XVIII. század második évtizedétől a XX. század végéig emelt emlékművek (templom, kápolna, kőszobor, kőkereszt és fakereszt) életéről, állításuknak körülményeiről szólnak. Felsorolásuknál az állíttatás időbeli sorrendjét követik.

L. Juhász Ilona dolgozatában az I. és II. világháborúhoz kötődő *Szakrális kisemlékek mint a háborúk jelei* mutatkoznak meg Dél-Szlovákia magyarlakta vidékein. Az eddigi adatok bizonyítják, hogy már az első Csehszlovák Köztársaság megalakulását követő években, sőt az 1989-ig tartó szocializmus időszakában is több ilyen emlékjelet szenteltek föl. A háborús emlékművek azon típusát tárgyalja tanulmányában, amelyeken Jézus, Mária vagy pedig szentek ábrázolása fordul elő, illetve azokat az emlékjeleket mutatja be, amelyeket a szakterminológia a szakrális kisemlékek kategóriájába sorol: kereszteteket, fe-

születeket, szentek szobrait, képoszlopokat, lourdes-i barlangokat, kápolnákat, kálváriákat. Ugyancsak foglalkozik evangélikus, református és zsidó áldozatok emlékére állított kisebb-nagyobb objektumokkal és emlékjelekkel. Mindezek feliratait szintén közli olvasóival.

Klamár Zoltán szerint *A magyarkanizsai Szent Pál-templom krónikás könyve – egy historia domus mint forrás* igen értékes. Az 1913 és 1961 közötti időszak, melyet írásban rögzít, nem kevésbé izgalmas, hiszen eközben két világháború, három impérium- és egy rendszerváltás zajlott le. A bejegyzések rövidke, tömörek, mégis lényegre törőek. A forrásanyag adatokat szolgáltat az egyház-község életéről, azaz a sorsfordító háborús eseményekről, a vallásgyakorlás új szabályairól a szocialista világban (a kántorokról, a hitoktatás szüneteltetéséről, a vallásos társulatok működésének bizonytalanságáról) stb.

Kothencz Kelemen kutatásainak középpontjában a dualizmus kori nemzetiségi együttélés áll, amelyet a plébániai nyilvántartás alapján próbál feltárni. *A Bajmoki bajok az istentiszteleti nyelvrendet illetően* 1873 elején kezdődtek. A vegyes lakosságú településen a nemzetiségi konfliktus akkor éleződött ki, amikor a németek már majdnem annyian voltak, mint az „öslakosság”, a magyar és a bunyevác hívek együttesen, akkor érezték úgy, hogy őket megilleti az istentiszteleti jogok egyharmada. Az érseki szentszék a problémát orvosló nyelvrendet 1886-ban hozta meg. A levéltári források által bepillantunk egy észak-bácskai helység XIX. századi hitéletének egy szeletébe, és érzékelhetjük, hogy miféle „bajok” adódhattak egy többnemzetiségű település azonos vallású lakói között.

Nagy Abonyi Ágnes *Adalékok a „Dicsértessék falu” népi vallásosságához* címmel a mélyen hívő felsőhegyi lakosok hitéletével foglalkozik. Kutatása kiterjed az egyházi keretekben, illetve a római katolikus templomban történő eseményekre. Arra keresi a választ, hogyan, miben nyilvánul meg leginkább a vallásgyakorlás. A település vallási életét az egyházi dokumentumok tükrében ismerhetjük meg. Természetesen e tekintetben a szakirodalom és a helybeli lakosok elmondásai úgyszintén mérvadóak. Nagy Abonyi Ágnes a hitélet erősítését szolgáló imákat is közli, záró gondolata pedig a következő: „A vallásban az emberi lényeg mutatkozik meg, amely antropológiai sajátja minden halandónak.”

Kónya Sándor *Csókai népelemek Szent Annáról* című dolgozatában vidékünk máig egyik legtiszteltebb női szentjére hívja fel figyelmünket. Kultusza sokrétű és változatos. Ő az asszonyok oltalmazója, az asszonyi gondoskodással kapcsolatos foglalkozások védőszentje, a haldoklók patrónája. Egy félezreden át a kedd neki szentelt nap volt. A csókai Szent Anna-napi fogadalmi okmány szövege is ezt a napot jelöli ki tiszteletére. Énektárainkban három hozzá szóló ének található, melyek dallamukat más énekektől kölcsönözték. A Szent Anna-énekek csókai változatai leggyakrabban könyörgésekből, fohászokból és az öt

dicsőítő strófaból épülnek föl. Különösen megkapó bennük az ösgenezis motívuma, mely csókai népi imákban is föllelhető. A szövegek színfoltjai a virág-énekszerű részek. A szerző egyes énekek szövege mellett a kottájukat is közli.

Mándity Krisztina azon töpreng, vajon az *Agyagba zárt ima a századelőn* képes-e szavakká formálódni bennünk. Kérdéseket fogalmaz meg: Mit sugallnak nekünk Ivan Meštrović és Vajda Lajos ikonos képei? A modern művészek gondolatvilágának, elveinek megtestesülései lehetnek-e forrásai vallási áhítatunknak?

Pilipkó Erzsébet tanulmányából megtudhatjuk, hogy *A kárpátaljai görög katolikus magyarság viszontagságai 1945 után* kezdődtek, ekkor ugyanis az új szovjet hatóság államosította az egyházi vagyont, betiltotta az iskolai hitoktatást. Ezt követően megkezdődött a görög katolikus papok rávétele a reuniálásra. A teljes jogfosztottság korszaka volt ez. Am a „nem létező egyház”... 1949 és 1989 közötti latens működése azt igazolja, hogy a törvények csak a hatóságok magatartását voltak képesek szabályozni, az emberi lélek felett nem gyakorolhatták hatalmukat.

Kepéné Bihar Mária és Lendvai Kepe Zoltán tanulmánya tartalmilag egy *Áttekintő a szlovéniai magyarok népi vallásosságának kutatásáról*. Reményik Sándor *Templom és iskola* című versének sorait továbbgondolva mondják, hogy a Muravidéken a vallásgyakorlat egyik alappillére lehet az identitásörzésnek. A muravidéki magyarság néprajzi kutatástörténete, így a vallási néprajzé is, három kisebb tájegység, azaz a Hetés, az Őrség és a Lendva-vidék vizsgálatából áll. A szerzők nem titkolt szándéka, hogy összegezzék a témakörben elvégzett munkát, és rávilágítsanak a jövőben esedékes feladatokra. Megállapítják, hogy a népi vallásosság a szlovéniai magyarság körében nem a legkutatottabb terület. A már megjelentetett tanulmányok mellett azonban igen jelentős mennyiségű tudományos ismeretterjesztő rádióműsor és néprajzi kisfilm áll a majdan kutatók rendelkezésére.

Szilágyi Miklós *Régies tejfeldolgozási módok és a piacozás* című néprajzi forrásközleménye Magyararkanizsáról származik. A szó szerint közölt, kissé szaggatott (bár némileg szűkített és óvatosan stilizált) spontán „élménybeszámoló” ráirányíthatja a táplálkozástudatók figyelmét arra, hogy a maguk gazdaságában előállított tejtermékekkel való rendszeres piacozás a gyári technológia és üzemszerű termelés mellett igenis hosszú távon verseny- és működőképes. Lapalji jegyzetek segítik a hagyományos vajdasági/bácskai, ám az Alföld-szerte elterjedt, s részben „keleti hagyománynak” tekinthető, részben a bolgár/balkáni gyakorlattal rokonítható tejfeldolgozási/konzerválási eljárások megismerését.

Burján István metaforikus nyelvezetű szövegében a *Bor és ünnep* fogalma kiegyenlítődik. A borivás élvezetére összpontosít, illetve arra, mikor, hol és milyen körülmények között fogyasztották a bort, hogy élvezeti értéke még inkább előtérbe kerüljön. A bor készítése művészet, a bor maga is esztétikai értékkel

bíró alkotás; ízelgetése, értékelése hasonlóképpen művészi ténykedés. Fontosnak tartja megjegyezni, hogy a bor egy szertartás része. „A bor az asztal ékessége. Az étel az arany, a bor benne a gyémánt...”

Gleszer Norbert *A Rákóczi-kultusz első „oltára”* címmel a zombori Rákóczi-szobor felállításának törekvéseit vizsgálja. Vértesi (Virter) Károly szerepe a Bács-Bodrog vármegyei függetlenségi kultusz emlékhelyének kialakításában fokozatosan rajzolódik ki. Részletesen elemzi, hogy milyen jelentéstartalokkal ruházták fel a szobrot, milyen kulturális emlékezetet jelenített meg a szoborbizottság.

Nagy István és Raj Rozália *Doroszló letűnt férföltözékének nyomában* jár, a helyi hagyományörző közösség (parasztság) viseletével foglalkozik. Először az öltözetről általában, majd a közösségi ízlésről, az ide vonatkozó íratlan szabályokról szólnak. Ezután röviden bemutatják a csoportosított öltözetdarabok (a felsőtest öltözetdarabjai, az alsótesten viselt ruhadarabok, kötényviselet stb.) és a korhoz, alkalomhoz illő öltözetegyüttesek jellemzőit (az 1850–1970-es évek közötti időszakra vonatkozóan). Végül utalnak azokra a férfiak öltözködésében kimutatható változásokra, melyek a hagyományos viseletről a polgári viseletre való áttérés periódusában mutatkoztak meg a település viselettörténetében. Az elmondottakat fotókkal is érzékeltetik. A szövegben az öltözetelemek egykori és mai elnevezései is megtalálhatók, vagyis az egykori helyi kiejtésre is utalnak.

Lang Irma *A nagy művészet igézetében* álló Silling Istvánról fest képet. A képzőművészet nagy rajongóját és Milan Konjović művének tisztelőjét állítja elének. Eközben Konjović festészetének jellegzetességeit vázolja fel.

Hózsa Éva *A festmény akusztikája* címmel a Herceg-szövegek egy sajátos vonását ragadja meg. A kiemelt idézetek kapcsán „a nyelv festői optikájának” problémáját veti fel. „A Herceg-novellák szövege hallhatóvá teszi a festmény láthatóságát, ez a köztes megközelítés többnyire a mozgóképek esetében fordul elő néhány írói opusban.” Szereplőinek képnézésében benne rejlik „a tekintet kiszigetelő elvének” működtetése, amely a filmnyelv vágás-stratégiájára és a képfragmentumok „beszédessé alakulására” utal, habár az avantgárd nyelvi fragmentarizációjának szerepe sem elhanyagolható szempont az életműben.

Káich Katalin esszéjében *Tradíció és változtatás* dinamikus egysége figyelhető meg. Úgy érzi, hogy a XXI. század végletek között hanykódó, választás előtt álló embere számára a tradíció jelenthet kiutat. Segítségünkre lehet „az egész keresésében és meglelésében”, végső soron segíthet bennünket a nézőpontváltás gyötrelmes folyamatában, tekintettel arra, hogy az kizárólagos feltétele a lényegi változások előidézésének. Ez a gondolat a jubiláns törekvéseivel is rokonítható.

Fekete J. József *A provincia apológiája* gyanánt Silling István kötődéseiről fest portrét. Herceg János – Senteleky Kornélhoz hasonlóan – a helyi színe-

zetet kívánta felmutatni, az életnek azt a teljességét, amit az adott régió termelt ki hagyományaiból, történelméből, szellemiségéből, tájhangulatából, gazdasági, kulturális és hitbéli adottságaiból, folklórijából. A nyelvész, néprajzkutató, művelődéstörténész Silling István szinte gyermekként lépett szellemi atyja nyomába. Herceg tisztelőjeként és életműve ismerőjeként születésének centenáriuma kötetet jelentetett meg, *Herceg Jánost olvasva* címmel. Nyelvészeti, művelődéstörténeti tanulmányok, cikkek láttak napvilágot a kiadványban. Arról értekezett, mit hagyott az utókorra a száz éve született szerző. Szakmai tükrében szemlélve szűrte le az említésre és megőrzésre fontosnak tartott elemeket a terjedelmes életműből. Herceg Jánost a maga lokálpatriotizmusa és világra nyitottsága kettős fényének árnyaltsága közepette idézte meg. Ő maga is ennek a szellemiségnek a jegyében folytatja tevékenységét, mely számára „szenvedély és szolgálat”.

Silling István pályaképe alapján egy gazdag, sokszínű, felfelé ívelő életút bontakozik ki előttünk. Erről tanúskodik egyetemi tanári pályája; számos társasági tagsága; az elismerések, díjak sokasága; több néprajzi és nyelvészeti tanácskozáson, szemináriumon, konferencián, kongresszuson való részvétele stb. Ilyen szempontból a kötet végén feltüntetett – eddig megjelent – könyveinek tekintélyes sorozata is meggyőző erejű. Emellett a kiadvány zárásaként tanulmányainak bibliográfiáját is megtaláljuk. A terjedelmes felsorolást akár ajánlóként is olvashatjuk, remélve persze, hogy ez a jegyzék sok-sok további ponttal fog bővülni a jövőben. Ehhez kívánunk erőt és egészséget az ünnepeltnek.